

Integrarea în comunicarea pedagogică prin inteligență emoțională

Gabriela Ianculescu, *doctorandă,*
Catedra de științe ale educației,
UPS „Ion Creangă”

Abstract

The article presents the concept of educational communication and emotional intelligence, clearing up various points of view on the term in question, the structural components and the emotional skills they represent. Concluding remarks show the growing interest of the scientific community in relation to emotional culture as a predictor of professional success.

Cercetările contemporane relevă tot mai mult rolul culturii emoționale în asigurarea integrării personalității, succesul personal și profesional, devenind mod de apreciere a calității activității pe dimensiunea socioafectivă. Administrarea eficientă a vieții afective cu înaltă conștiință de sine proiectează avantaje cuantificabile în ceea ce privește menținerea sănătății mintale, reușita în relațiile interpersonale și realizări mai bune în viață. Activitatea educațională se deosebește, în mod esențial, de alte activități profesionale și pretinde de la cadrele didactice o dezvoltare optimă sub raport socioafectiv, cu posedarea unor competențe emoționale productive și cultură emoțională înaltă, care le-ar asigura un comportament echilibrat, orientat valoric, constructiv, sociabil.

Valorile noii paradigme a educației, promovate de societatea modernă, implică echilibru între IQ (coeficientul de inteligență) și EQ (coeficientul de emoționalitate), armonie în comunicarea profesorului cu sine și cu elevii, **dezvoltarea emoțională pentru comunicarea didactică** eficace fiind o serioasă provocare sistemului de învățământ în contextul tendinței spre integrare europeană, comunicare globală și mobilitate școlară [3, p.195].

Procesul educațional realizat prin comunicarea pedagogică bazată pe cultură emoțională este un fenomen social de importanță majoră, semnificând influența individului prin transmiterea de informații și experiențe prin comunicare. În cadrul științelor educației se operează cu termenii: *comunicare educațională*, care are o arie mai largă de acțiune, și *comunicare didactică*, ce explică o acțiune specifică instruirii. Aderăm la ideea conform căreia în

contextul cerințelor înaintate educației de către societate devine mai potrivit termenul *comunicare educațională*, motivând prin faptul că, prin intermediul comunicării didactice, se realizează și comunicarea educațională; exercitând un tip de influență, profesorul produce schimbări și în personalitatea elevilor. Sfera conceptului de *comunicare educațională* este mult mai largă, decât sfera conceptului de *comunicare didactică*, din motiv că individul este supus, în permanență, intervențiilor discursive de tip educațional, pe când intervențiilor didactice este supus doar în anumite perioade ale formării personalității. În esență, atât discursul didactic, cât și intervențiile discursive de tip educațional au aceeași finalitate – formarea/dezvoltarea (influențarea, persuadarea) personalității.

Comunicarea didactică poate fi considerată „un principiu axiomatic al activității de educație, care presupune un mesaj educațional elaborat de subiectul educației (profesorul), capabil să provoace reacția formativă a obiectului educației (elevul), evaluabilă în termen de conexiune inversă externă și internă” [4]. Conform constatării lansate de L. Iacob (2005), actele de comunicare prin care se exercită influență asupra individului, indiferent dacă sunt organizate sau nu, intră în sfera largă a *comunicării educaționale* [7, p. 234].

În conformitate cu aserțiunea conform căreia orice comunicare este o încercare de a influența, D. Sălăvăstru (2004) susține că „comunicarea didactică are drept model intenția de a modifica personalitatea receptorului, în sensul dorit și prefigurată de finalitățile educaționale propuse de fiecare societate în parte. Nu mai poate fi vorba, așadar, de o simplă transmitere de date, ci și de desfășurarea unui proces complex de generare de comportamente durabile, motivate și integrate, ori de schimbarea unor atitudini și comportamente ale elevilor” [9]. Scopul procesului educațional este de a valoriza educații.

A comunica înseamnă a intra în relație cu alții. Pentru ca o comunicare să aibă influență, este importantă și calitatea relațiilor dintre actorii comunicării [10, p. 117]. Profesorul exprimă, în relația de comunicare cu elevii, modul său de a fi, atitudinile și interesele sale, obișnuințele și stereotipurile, gradul de deschidere, încărcătura afectivă, umorul, agreabilitatea etc. Calitatea comunicării educaționale are de suferit, dacă profesorul prezintă trăsături de personalitate negative, deficiențe comportamentale: fire închisă, susceptibilă și iritabilă, rigiditate, deprimare, exaltare, inconsecvență, violență verbală, resentimente, favoritism etc., acestea pot determina distorsiuni ale mesajului și pot conduce chiar la blocarea comunicării [8, p. 141]. Adolescenții apreciază în mod deosebit la profesori amabilitatea, deschiderea, empatia, capacitatea de a

înțelege problemele lor, dorința de a ajuta, stăpânirea de sine (nivel sporit de cultură emoțională a profesorului) și detestă sarcasmul, spiritul de dominație, ironia mușcătoare [3, p. 103; 9, p. 211]. Eficiența relației de comunicare și interacțiune educațională, conform opiniei lui E. Macavei (2001), depinde de următoarele condiții: mediul fizic-material (*condițiile de confort material din familie: spațiu de locuit, buget, îngrijire și din mediul școlar fizic: clase, laboratoare, teren de sport etc., documente ce reflectă conținutul și concepția învățământului*); calitatea relației educaționale, ce depinde de calitățile umane și competența profesională ale educatorului (*a proteja educatul, a-l stimula, a-l susține în efortul învățării; acceptarea realității psihologice a educatului, pentru stimularea dezvoltării acestuia*); cultura generală și de specialitate sunt esențiale pentru o relație educativă eficientă (*menționăm faptul că o subcomponentă a culturii profesionale de natură psihopedagogică este cultura emoțională a cadrelor didactice* [3]); empatia (*efectul comportamentului didactic empatic este persuasiunea, îndemnul, încurajarea, orientarea și aprecierea performanțelor*) [8, pp. 132-140].

Intervenția adultului/educatorului cu *calități empatic*e este definitorie pentru *dezvoltarea competențelor afective ale adolescenților* și presupune: *constructivism, soluționare de probleme, convingere, inițiativă, perseverență, mobilizare în atingerea scopurilor educaționale*. P. Ekman (2012), profesor de psihologie și specialist în problema exprimării faciale a emoțiilor și a minciunii, consideră că *a încuraja sinceritatea copiilor este una din scopurile educației* [6], stabilirea sincerității în relația adulți-copii contribuie la dezvoltarea unor atitudini pozitive între aceștia, bazate pe comunicarea eficientă.

Puterea exercitată de comunicare, în calitatea ei de factor de influențare a celuilalt, este indiscutabilă; în această ordine de idei, *dimensiunea convingerii și dimensiunea persuadării* sunt două componente inseparabile ale procesului de comunicare educațională [9, p. 194]. Convingerile nu rămân aceleași, ele se modifică în permanență. Am putea spune că sarcina comunicării educaționale, în privința convingerilor, este fie aceea de a mări numărul lor, fie aceea de a schimba convingerile ce sunt apreciate ca eronate în raport cu corectitudinea cunoașterii sau acțiunii umane.

Conform ideii avansate de L. Bellenger (1997), comunicarea educațională realizată de educator are ca menire formarea de convingeri; *a persuadea* înseamnă a argumenta, pentru a face acceptabile enunțurile pe care le producem; înseamnă, deopotrivă, și a acționa asupra afectivității [2]. Se spune că *a convinge este plăcerea rațiunii, iar a persuadea este deliciul inimii*;

persuasiunea însoțește convingerea, transmițând emoția, trăirea, entuziasmul, exaltarea [9, p. 201]. Un aspect important, în această ordine de idei, capătă *comunicarea didactică bazată pe cultura emoțională*, concept dezvoltat de M. Cojocaru-Borozan (2010), prin care se înțelege „*comunicarea specifică procesului educațional cu scopul de a dezvolta, în cadrul obiectivelor didactice, potențialul emoțional al agenților educației, exprimat în valori emoționale concretizate într-un stil de comunicare charismatic (fascinant și atractiv)*” [3, p. 65].

J.-Cl. Abric, în cercetările realizate, susține faptul că „situația optimă de comunicare este ascultarea” [1, p. 49]. Deoarece *ascultarea* este caracteristica fundamentală a comunicării, absența comunicării rezultă din lipsa unei ascultări active. Adultul/educatorul, dacă are ca obiectiv facilitarea exprimării emoțiilor adolescentului, trebuie să manifeste o atitudine de comprehensiune și să-și controleze reacțiile spontane, ce merg, de obicei, mai degrabă în sensul evaluării, al interpretării, al ajutorului sau al chestionării, decât în sensul comprehensiunii. Pentru ca o comunicare să fie eficientă, sunt necesare anumite condiții; cercetând comunicarea interindividuală (interpersonală), J.-C. Abric (2002) stabilește cinci *reguli ale comunicării eficiente*: 1) să asculți, să ții cont de punctul de vedere al celuilalt; 2) să observi, să fii atent la toate evenimentele ce se petrec în situația de comunicare, mai ales, la cele de natură nonverbală; 3) să analizezi, în scopul de a discerne partea de explicit de cea de implicit, partea observabilă de cea ascunsă; 4) să controlezi, să urmărești calitatea și relevanța mesajului, precum și procesele care pot perturba transmisia; 5) să te exprimi, în funcție de interlocutor sau de natura obiectului comunicării [1, p. 193].

Grupul de autori M.J. Elias, St.E. Tobias, B.S. Friedlander (2007) consideră că *educația bazată pe inteligență emoțională este o nouă paradigmă pentru creșterea copiilor și o abordare realistă și practică a acestui lucru*. Un scop major al acesteia este de a înlătura măcar o mică parte din stres și de a aduce mai multă bucurie în relațiile cu copiii. Este foarte important să fie dezvoltate la copii competențe emoționale și sociale – deprinderile inteligenței emoționale –, pentru că acestea facilitează sănătatea mentală, iar copiii vor fi mai bine pregătiți pentru integrarea socială. Responsabilitatea ar trebui să cadă pe umerii adulților. Psihologii nominalizați stabilesc și descriu cinci principii fundamentale ale educației bazate pe inteligența emoțională, care servesc drept scopuri pentru adulți și pentru copii, deoarece, după cum susțin autorii, unul din secretele educației bazate pe inteligență emoțională este acela că progresul părinților determină progresul copiilor: 1) Fiți conștienți de sentimentele dumneavoastră și de cele ale celorlalți; 2) Fiți empatic și înțelegeți punctele de

vedere ale celorlalți (Nu-i judeca pe alții, până când nu te pui în pielea lor – reper Biblic); 3) Controlați-vă impulsurile comportamentale (*echilibrul emoțional*); 4) Construiți-vă scopuri și planuri pozitive; 5) Folosiți aptitudini sociale pozitive în relațiile cu ceilalți (comunicarea eficientă, capacitatea de a asculta, de a rezolva conflicte) [5, pp. 26-36]. Copiii au nevoie de un mediu pozitiv, care să le ofere numeroase oportunități.

Eficiența activității educaționale depinde de maniera în care cadrele didactice gestionează procesul de formare-dezvoltare a educatului, o importanță aparte revenindu-i și comportamentului afectiv, pe care cadrul didactic îl etalează în mod constant și care reprezintă rezultatul nivelului de cultură emoțională. J.-C. Abric susține că „esențial pentru comunicarea educațională eficientă este ca educatorul, ca inițiator al unei comunicări interpersonale, să se considere vinovat pentru că educatul nu a înțeles mesajul cu intenția cu care a fost transmis.

„Educatorul trebuie să știe că agresiunea, autocrația sunt atributele celor slabi” [1, p. 52]. În spatele „tiraniei” manifestate se ascunde întotdeauna teama, incertitudinea propriei valori, adică nivelul scăzut de cultură emoțională sau lipsa capacității de gestionare a emoțiilor în relațiile interpersonale. Putem deci afirma că schimbările sociale generează amplificarea vieții emoționale, consecințele psihologice ale transformărilor sociale fiind dezvoltarea personală prin cunoaștere afectivă, reușita socială devenind centrul de interes științific al cercetătorilor din diverse domenii.

În concluzie, dezvoltarea intelectuală a elevilor depinde de climatul socioafectiv în care se formează și de calitatea comunicării educaționale, care trebuie orientată, la ora actuală, spre valorile culturii emoționale. Nivelul de cultură emoțională al cadrelor didactice este indicatorul calității serviciilor educaționale – factor de stabilitate și progres [3, p. 80]. Eficiența personalității profesorului, în această ordine de idei, depinde de calitatea competențelor emoționale, care au impact direct asupra formării personalității elevilor și, indiscutabil, asupra dezvoltării inteligenței emoționale a acestora. Menționăm că pentru prevenirea și depășirea dificultăților afective ale cadrelor didactice este necesar a dezvolta competențele de comunicare socioemoțională, de gestionare a emoțiilor, ce intensifică încrederea în sine și în ceilalți, acestea fiind cele mai eficiente soluții, deoarece caracterul accentuat al stresului ocupațional al profesorilor pune în pericol sănătatea mintală a agenților educației, afectând comunicarea pedagogică.

Bibliografie

1. Abric J.-Cl. Psihologia comunicării: teorii și metode. Iași: Polirom, 2002.
2. Bellenger L. La force de persuasion, du bon usage des moyens d'influence et de convaincre. Paris: ESF Editeurs, 1997.
3. Cojocaru-Borozan M. Teoria culturii emoționale. Chișinău: UPSC, 2010.
4. Cristea S. Dicționar de pedagogie. Chișinău: Litera Internațional, 2002.
5. Elias M.J., Tobias S.E., Friedlander B.S. Inteligența emoțională în educația copiilor. București: Curtea Veche, 2007.
6. Ekman P. Emoții date pe față. București: Trei, 2012.
7. Iacob L. Comunicarea didactică. În: Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice. Cucuș C. (coord.). Iași: Polirom, 2005, pp. 221-249.
8. Macavei E. Pedagogie. Teoria educației. Vol. I. București: Aramis, 2001.
9. Sălăvăstru D. Psihologia educației. Iași: Polirom, 2004.
10. Săucan D. Specificitatea comunicării didactice în contextul comunicării interumane. În: Competența didactică. Marcus S. (coord.). București: All, 1999.